

In dit nummer:

- 271 Wat zal ik roepen?
J. Schouls
- 272 Navolging (2)
F. Gerkema
- 275 Opvoeden tot vertrouwen
H. Algra
- 277 De Russisch Orthodoxe Kerk
Inge Henderson-van Veen
- 279 De grondslag van onze
zekerheid
A. van der Ploeg
- 281 Wees en weduw en
onthemde
K.H. Mollema

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

Gebed

*doornig ben ik, mijn dorre bladeren zijn
bedekt met lagen stof, de hitte trilt
rondom wat bruinverdroogde kruiden
en verder fijn verpulverd zand
in 't helle middaguur*

*een heilige berg geeft mij
haar schaduw niet
en Mozes is verzwolgen in de tijd
geen bron die hier verkwikking biedt*

*toch brandt in mij een gloed
die niet verteert
een vlam laait op zonder het minst gerucht
voor 't volk dat in het slavenhuis verkeert
– zijn klacht rumoert van verre mijn woestijn –*

*leid U, o Heer, naar mijn domein
het volk, het slavenhuis ontvlucht,
een lichtend braambos zal ik zijn
in duizend talen zal ik spreken
van redding en verlossing
en een eigen land
dat nu nog achter verre einders ligt*

Siebre Woudstra

Veertiendaagse uitgave van de
gereformeerde persvereniging opbouw

Redaktie

Drs. H. Algra
Ds. J. Bouma
A. Hartkamp
Drs. P.J. van Kampen
J.J. Lakerveld
Ds. J.M. Mudde
Ds. K. Muller
Ds. W. Smouter
J. Westerkamp-Stegeman

Adres van de redaktie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Telefoon: 0513-653620
Telefax: 0513-653632.

Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redaktie binnen te zijn.

Kerknieuws/Onder andere(n)

A. Hartkamp,
Groenord 92,
2401 AG Alphen aan den Rijn.
Telef./telefax 0172-445872.

Abonnementen en ledenadministratie

M. van Veelen-Vreugdenhil
Administratie Opbouw
Hunze 16
2911 EH Nieuwerkerk aan den IJssel
Tel. 0180-320205.
Gironummer 404945 t.n.v.
Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging

Aanmelding door overschrijving van min.
f 25,- contributie op bovenstaand
gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van
abonnementen uitsluitend bij de
administratie. Abonnementen kunnen ieder
moment ingaan, doch slechts per 31
december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot
15 november.

Abonnementsprijs

Bij vooruitbetaling te voldoen.
f 68,- per jaar of f 38,- per half jaar.
Voor studenten f 34,- per jaar.
Buitenland f 112,- per jaar of f 124,- per
luchtpost. Chequekosten buitenland: f 15,-.

Advertenties

Tarief: 68 ct. per mm. bij 45 mm. breed
(excl. 17,5% BTW).
Advertenties inzenden tot woensdag 8.30
uur, anderhalve week vóór
verschijningsdatum. Familieberichten
uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor
verschijning. Advertenties en
familieberichten rechtstreeks naar Nedag,
t.a.v. het bedrijfsbureau.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.,
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 0342-410760, fax 0342-492542.

Druk

'Steenbergen', Zeist.

Opbouw wordt gedrukt op
gerecycled papier.

Dit tijdschrift wordt ten behoeve van
iedereen, die niet op de gebruikelijke
manier kan lezen, uitgegeven op
geluidscassette en/of in braille
of grootletter. Informatie en opgave:
CBB, Christelijke Bibliotheek voor
Blinden en Slechtzienden, Postbus 131,
3850 AC Ermelo, tel. 0341-551014.

ISSN 0030-3356

Kalender

van Ned. Geref. bijeenkomsten van
meer dan plaatselijk belang.
Opgave: telefoon 0513-653620; tele-
fax: 0513-653632; E-mail:
kmuller@epsilon.nl

- 6 september Ontmoetingsdag van het
Gerformeerd Appèl te
Zwolle
- 2 oktober Vrouwencontactdag in de
Nieuwe Buitensociëteit,
Stationsplein 1, te
Zwolle; info voor stands:
038-4531945
- 25 oktober Centrale Diaconale Con-
ferentie te Apeldoorn;
onderwerp: Kerk en
gevangenen
- 8 november Zendingsnajaarsvergade-
ring Leerdam
- 7 maart '98 Opening Landelijke Ver-
gadering 1998

Ontvangen boeken

Frank Martin,

Oorlog in de kerkbanken:

*Overlevingsgids bij conflicten in de geloofsge-
meenschap*

171 blz., f 32,50

ISBN 9050306780

Uitg.: Barnabas, Heerenveen

Dr. H.G.L. Peels,

De omkeer van God in het Oude Testament:

Apeldoornse Studies no. 34

54 blz., f 17,50

ISBN 9075847025

Uitg.: Theologische Universiteit, Apeldoorn

Michael Phillips en Judith Pella,

Vlucht uit Stonewycke:

Roman

313 blz., f 34,90

ISBN 9024261163

Uitg.: Kok, Kampen

Drs. Henk Hagoort (red.),

Geld en goed:

Serie: Theologische verkenningen

120 blz., f 19,90

ISBN 9029714840

Uitg.: Kok Voorhoeve, Kampen ism de Evangeli-
sche Omroep

**Chr. Jongerenkoor 'Opgewekt' o.l.v. Frank
den Bakker,**

A different world (CD)

f 34,95

NRC1016-1

Novation Records

Info: Bas Smouter: 0180-623245

Wat zal ik roepen?

Jesaja 40:1-11

J. Schouls, Neede

Ons tekstgedeelte is vol van stemmen! De ene stem buitelt haast over de andere heen, en wie er nu precies allemaal aan het woord zijn is in alle consternatie niet goed duidelijk. Wat zou er toch aan de hand zijn?

Stemmen

Temidden van al het rumoer is er opeens iemand die roept: Bereidt de weg des Heren! En hoor, er is ook iemand die zegt: Roep! En er is ook nog iemand die een vraag stelt, en er is een bode met de naam 'Jeruzalem', en een bode met de naam 'Sion', en ook zij worden opgeroepen om hun stem te verheffen, om ook hun stem luid en duidelijk te voegen in dat heilig koor van stemmen. En zo zijn er meerderen aan het woord in Jesaja 40:1-11.

De opgewondenheid is wel te verklaren. God heeft gesproken! Zijn Stem allereerst doorbrak de stilte, en toe kwam alles in beweging. Een heilig koor van stemmen riep Hij op, vol blijde gezichten! Hij sprak van troost. Troost, troost, Mijn volk, zegt uw God! En meer nog dan dat, Ik kom eraan, zegt Hij, Ik wil bij jullie zijn. Troost, troost, Mijn volk, zegt úw God. De God die erbij wil zijn!

Vandaar natuurlijk die blijde gezichten, en vandaar die blijde opgewondenheid, en vandaar dat die bode met de naam Sion, en met de naam Jeruzalem (vers 9), een vreugdebode is. Vreugde natuurlijk, want de Here komt!

Troost, troost, Mijn volk...

Een andere stem

Maar nu is er één stem die toch wat afstand lijkt te nemen van al die blijde emotie. Het is de man of de vrouw van die vraag, de vraag van vers 6. Wat zal ik roepen? Is het wel zo 'natuurlijk' om blij te zijn met God? Die persoon van vers 6 lijkt het te betwijfelen.

Ik moet roepen, ik moet meedoen in dit koor van stemmen, maar wat zal ik dan roepen? Moet ik blij zijn omdat de

Here komt? Is dat werkelijk een troost? Maar kijk dan eens, kunnen we dat wel hebben? We zijn zo kwetsbaar als gras. En al onze pracht is breekbaar als een veldbloem. En wat zal er dan gebeuren als de Here komt? Zijn adem alleen al doet alles verdorren! (vers 7). En nu hoor ik ook nog eens dat Hij komt met kracht! (vers 10).

Als een vliegende storm nadert Hij ons, als een wilde reus dendert Hij op ons af! Hij, die alles op z'n kop zet, Hij die al het onze verstoort, onze bergen en onze dalen (vers 4), ons gras en onze bloemen (vers 7), Hij, Wiens adem alleen al alles kan verteren, waarom zou je daar juist niet bevreesd van worden, en volkomen overstuurd? Waarom zou je daar ook niet woedend van worden, van zo'n radicale inbreuk op het onze?

Vlucht, vlucht, mijn volk, verberg je!
Zal ik dat maar roepen?

Gaven

Is het een troost voor ons dat de Here eraan komt, of slaat de schrik me veeleer om het hart...? Voor wie gelooft is het een troost! Want wat heeft Hij voor hen bij Zich? Armen vol heil! Vergeving (vers 2). Eeuwig leven (vers 8). Liefdevolle zorg (vers 11). Hij mag dan wel komen met kracht, als een vliegende storm, maar als Hij aankomt bij wie op Hem hopen, is er het suizen van een zachte koelte. Dan is het rust en vrede. Dan is er geen verwoestende adem en geen angst-aanjagende reus, maar dan is er de Herder, die zacht en teder voor Zijn kudde zorgt.

En zij die het moeilijkst mee kunnen komen, de kleine lammeren (die zo snel moe zijn, of verdwalen), de zogenden (die zo vaak stil moeten staan, en die zo uitgezogen worden door het leven), die verzorgt Hij nog het meest.

Christus

Na Jesaja 40 is het verder gegaan. Hoe nabij is God ons al gekomen in Jezus Christus! En hóe kwam Hij bij ons, in deze Heer! Als het suizen van een zachte koelte. Als een kind in de kribbe. Als een man die zei: leert van Mij, want Ik ben zachtmoedig en nederig van hart. Als een Meester die kwam om te dienen. Als een Heel-

meester, die genezing gaf. Als een Herder, die Zelf schaap werd, en als een lam dat ter slachting werd geleid, om zo Zijn kudde te behouden en een losprijs te zijn voor velen.

Troost, troost, Mijn volk, dat zal ik roepen!

Want in vrede wil Hij bij ons zijn.

Navolging (2)

F. Gerkema, Groningen

„Voor een kleine beloning maakt men zich druk; om één geldstuk ontstaan soms verfoeilijke ruzies; om een nietigheid en een schamel vooruitzicht schroomt men niet, zich dag en nacht uit te sloven. Maar – het is beschamend! – als het om het onbetaalbare goed gaat, om de onschatbare beloning, om de hoogste eer en de eindeloze heerlijkheid, dan is men te lui om zich zelfs maar een beetje moeite te maken.” (De navolging van Christus, III.3.14). Met die ene zin ben je weer helemaal bij Thomas a Kempis, die je met zijn uitspraken aanzet tot bezinning op het tijdelijke en het eeuwige van ons leven.

Tegenslagen

In dit artikel zal het gaan over wat Thomas schrijft over de donkere kanten aan het aardse bestaan, over mensen die gebukt gaan onder tegenslag en lijden. „Wie is er die alles naar zijn zin heeft? Ik niet, jij niet, en geen mens op deze aarde. Er is geen mens op deze wereld zonder een of andere beproeving of benauwenis, al is hij koning of paus. Wie is degene die er het best aan toe is? Vast en zeker hij die in staat is voor God iets te verduren.” (I.22.3-7).

Twee elementen, die hier opvallen, zijn karakteristiek voor de benadering van Thomas a Kempis. Om te beginnen word je geconfronteerd met de nuchtere constatering dat het aardse leven veel te wensen overlaat door onvermijdelijke tegenslagen, door eigen en andermans lijden en door een niet te ontlopen dood. Na die constatering komt Thomas vervolgens met een aansporing: zie, dat je zulk lijden 'voor God' en met zijn hulp doorkomt.

In het tweede traktaat vind je dezelfde tweeslag in nog iets scherpere bewoordingen terug: „Bereid u voor om in dit ellendig leven veel tegenslag en allerlei ongemak te dragen, want dat zal overal uw deel zijn, waar jij ook vertoeft, en dat zult jij vast en zeker vinden, waar jij ook wegschuilt.

Het moet nu eenmaal zo zijn en er is geen ander middel om aan de kwelling en de pijn van de ellende te ontkomen dan berusting.” (II.12.44,45). Ik noemde het scherper, vanwege de toch wel erg donkere opening, waarbij de slotsom 'geen ander middel dan berusting' het er voor ons gevoel niet beter op maakt.

Ik herinner me tenminste uit een onder ons veel gelezen boek van W. ter Horst ('Over troosten en verdriet'), dat in zijn ogen 'opstandigheid' het meest en 'berusting' het minst christelijke antwoord op leed was. Mocht u de mening van Ter Horst op dit punt delen, dan biedt Thomas met zijn benadering toch enige stof tot heroverweging. Zeker als je de omlijsting van het citaat van zoëven er bij neemt, want daar stuit je op diepere lagen in Thomas' gebruik van het woord 'berusting'.

Voorafgaand aan II.12.44 lees je namelijk: „Leg er u dus, als een goede en trouwe dienaar van Christus, op toe om manmoedig het kruis van uw Heer te dragen, die voor u uit liefde gekruisigd is” (II.12.43). En na II.12.45

*bezin je
van tijd tot tijd
op toekomstig
eigen lijden
en sterven*

volgt: „Drink de kelk van de Heer met liefde, als jij zijn vriend wenst te zijn en zijn deelgenoot” (II.12.46). Berusten in tegenslagen wil bij Thomas dus zeggen: volharden in de navolging van Christus.

Juist in het lijden komt het er op aan om te gaan in de voetsporen, die onze Heer ons heeft nagelaten (vgl. 1 Petrus 2:18-25). Het is een opvallende trek, waar ik in het vervolg van het artikel nog op terugkom.

Bereid u voor

De moeite waard vond ik ook het aspect van voorbereiding op tegenslagen en dood. We lazen het al in II.12.44: „Bereid u voor om in dit ellendig leven veel tegenslag en allerlei ongemak te dragen ...”. Voorbereiding op leed en dood? Hoe is dat eigenlijk bij ons in een tijd dat in de zorg rond ziekte en dood, kosten noch moeite worden gespaard. Preventief krijgen

we als kind al de nodige injecties toegediend. En mochten ziekte en ongemak vroeg of laat toeslaan, dan kan er met medicijnen en eventueel operaties veel gedaan worden om groter leed te voorkomen. En verder is er het brede scala aan instanties die begeleiden in de verwerking van rouw en trauma's. Er gebeurt dus genoeg zou je zeggen, waarbij de meeste aandacht uitgaat naar het voorkomen, bestrijden en verwerken van leed.

Thomas a Kempis komt evenwel met nog een aspect: bereid u voor op tegenslag en ongemak, ziekte en dood.

Ik schat in dat zo'n aansporing in Thomas' tijd van nature meer weerklank zal hebben gevonden. Want in een opgroeiend gezin uit de 15e eeuw waren ziekte en dood zo 'gewoon', dat ze ook zonder pest en oorlogsgeweld niet onverwacht kwamen. Gemiddeld genomen is bij ons veel leed en dood verdreven uit de eerste decennia van ons leven en geconcentreerd in de laatste fase.

Als het toch even eerder komt, dan treft het ons alleen al pijnlijk in zijn onverwachtheid. In een reactie als: 'Waarom moet ons dit nu overkomen' klinkt door, dat we in de eerste vijftig jaar van ons leven niet echt rekenen met ernstig lijden en dood. Terwijl een mens uit de 15e eeuw eerder zou denken: 'waarom zou het ons niet overkomen'?

Maar verwacht of onverwacht, onvoorbereid hoeft je noch in het ene, noch in het andere geval te zijn. Bezie, om te beginnen, het aardse – met alles er op en er aan – eens met andere ogen. Preciezer gezegd: laat het licht van de eeuwigheid er maar over schijnen, zoals gebeurde in de spreuk waarmee ik dit artikel begon. Want de weging van tijd en eeuwigheid bepaalt in grote mate onze visie op lijden en dood (vgl. Romeinen 8:18vv).

En bezin je verder van tijd tot tijd op toekomstig eigen lijden en sterven. Dat zou heel goed kunnen met de uitspraken en aansporingen, waarmee Thomas a Kempis in zijn boekje komt. Al zal het soms wel wat te massief zijn, zoals de aanmaning: „In al uw doen en laten diende jij u te gedragen alsof jij vandaag moest sterven” (I.23.5), maar iets daarvan zou geen kwaad kunnen.

Of misschien herkent u zichzelf in de

uitspraak: „Er zijn er velen die, als het niet naar hun wens gaat, meteen ongeduldig worden of lusteloos” (III.7.5). Of deze, als een vrucht van bezinning op het pastorale werk: „Gij geeft goede raad en weet anderen door uw woorden kracht te schenken, maar als plotseling de beproeving aan uw eigen deur komt, weet gij er geen raad mee en ontbreekt u de kracht” (III.57.7).

Voorkomen, bestrijden en verwerken van leed kenmerkt onze zorg rond ziekte en dood, maar Jezus zou misschien wel reageren met: 'doen ook de heidenen niet hetzelfde'. Met 'bereidt u voor' kom je dichterbij de buurt van dat andere, dat Jezus typeert als 'meer dan het gewone' (vgl. Mattheüs 6:25-34).

Vader en Zoon

Opvallend vond ik ook dat de vraag 'wie de hand heeft in ons lijden' in 'De navolging' niet op de voorgrond staat. Vaak laat Thomas a Kempis het bij de constatering dat ons moeilijkheden, tegenslagen en lijden overkomen. Soms is het explicieter, b.v. als het lijden meekomt in al het andere dat God geeft of toelaat: „Al geeft Hij ook pijn en slagen, dan moet het ons nog welkom zijn, want altijd doet Hij alles voor ons heil, wat Hij ook toelaat dat ons overkomt” (II.10.28).

Met die laatste gedachte (van de toelating) wordt het beeld al complexer, maar vaak gaat zelfs die gedachte schuil achter alles wat een mens zichzelf berokkent of te lijden heeft onder medemens en wereld of door de negatieve inwerking van de boze en zijn rijk.

Al lezend in het boek van Thomas a Kempis krijg je het lijden in die complexiteit voor ogen.

Maar het opvallende is, zoals ik al zei, dat de vragen die onder ons als eerste bij lijden en tegenslag gesteld worden – de vragen van het 'waarom' en 'Gods hand' – in het boek van Thomas a Kempis zelden naar voren komen. Eigenlijk zoals in het Nieuwe Testament, want na Jezus' schreeuw vanuit de godverlatenheid ('Mijn God, mijn God, waarom hebt u mij verlaten') verstomt die vraag. Uit de mond van Paulus en al die anderen hoor je de waarom-vragen niet.

Bij Thomas a Kempis viel me op, dat hij lijden, tegenslagen en verzoeking steeds een plaats probeert te geven in de navolging van Christus. Het past bij

de titel van zijn boek en ligt in de lijn van één van zijn eerste uitspraken: „Wie echter Christus' woorden ten volle en met smaak wil verstaan, dient zich er op toe te leggen *zijn hele leven aan Hem gelijkvormig te maken*” (I.1.6, cursief fg).

Niet alleen is het dus zo, dat de navolging van de Heer lijden en sterven met zich mee kan brengen – we kennen de voorbeelden van Stefanus tot Watchman Nee – maar ook omgekeerd: zoek in alle lijden bewust de voetsporen van de Heer en lijd 'in Hem'.

Thomas a Kempis zal bij tegenslagen dus veel eerder met een aansporing

**omdat iemand
zich zo
kan vastklampen
aan de menselijke
vertroosting,
dat daardoor
de weg naar
de goddelijke
vertroosting
geblokkeerd raakt**

komen om in de navolging van de Zoon te lijden, dan met de vraag naar de hand van de Vader in het lijden. Misschien wel mede vanuit de (al eerder aangestipte) nuchtere gedachte dat voor de kinderen van Adam aan lijden en dood überhaupt niet te ontkomen is.

Als de zaak er zo voorstaat, is het verreweg het beste om in het lijden de weg te gaan, waarop God je met zijn heerlijkheid tegemoet komt. En dat is geen andere weg dan die van de navolging van de Heer zelf. Je merkt ook hier hoe Thomas a Kempis in alle nuchterheid rekent met de lange lijnen van tijd en eeuwigheid.

Al houdt dat niet in dat lijden, tegenslag en beproeving voor het hier en nu geen enkele winst met zich meebrengt en dat het heil (waar het in II.10.28 over ging) alleen maar toekomstig zou zijn.

Zo kun je lezen: „Het is goed voor ons bij tijd en wijle eens wat moeilijkheden en tegenslagen te ontmoeten, want dikwijls roepen die de mens tot zijn eigen hart terug; hij gaat dan weer beseffen dat hij in ballingschap leeft en zijn hoop niet moet stellen op iets van deze wereld” (I.12.1). Of iets verder: „Toch zijn beproevingen voor de mens zeer nuttig, al zijn ze hinderlijk en drukkend, omdat de mens daar-

door nederig, gelouterd en gevormd wordt” (I.13.6).

Vertrouwing

Met het oog op het pastoraat wil ik graag nog ingaan op Thomas' gedachten over lijden en vertroosting (consolatio). De belangrijkste onderscheiding, die door Thomas a Kempis wordt gemaakt, is die tussen de menselijke en de goddelijke troost, ook wel uiterlijke en innerlijke (of geestelijke) vertroosting genoemd. Het zal u niet verbazen na het voorgaande, dat het accent bij Thomas a Kempis geheel op het laatste valt. Direct in het begin van 'De navolging' lees je dan ook: „Daarom zou de mens zich zo in God moeten verankeren, dat hij er geen behoefte aan had veel vertroosting bij de mensen te zoeken” (I.12.5). En dat niet alleen omdat 'de mensen snel veranderen en gemakkelijk iemand in de steek laten' (II.1.14, vgl. Psalm 146), maar ook omdat iemand zich zo kan vastklampen aan de menselijke vertroosting, dat daardoor de weg naar de goddelijke vertroosting geblokkeerd raakt.

Beide elementen herken ik vanuit het pastorale werk. Ik denk aan de teleurstelling en verbittering bij degenen, die een zwaar verlies geleden hebben en klagen over het bezoek, dat al na korte tijd is ingezakt. Aan de andere kant leven bij ouderlingen en predikanten de schuldgevoelens, omdat ze in het pastoraat tekort zijn geschoten en 'te weinig bij die en die zijn geweest'. Maar ook dat andere herken ik – dat het onderling pastoraat vaak zo in het sociale blijft hangen en dat het voor een ouderling en predikant ook moeilijk is om daar doorheen te breken. Je merkt soms in het pastoraat hoeveel verder je bent, wanneer die ander d.m.v. een soort 'zelfpastoraat' enig voorwerk heeft verricht. Zoals het in Psalm 42 gebeurt met die eigenaardige zelfaanspraak: 'Wat buigt ge u neer mijn ziel? Hoop op God en ik zal Hem weer loven'. Daarmee valt de psalmist zijn eigen klacht in de rede door zich te verankeren in God, om het met Thomas te zeggen. Goede kans dat zo'n aanpak iemand onafhankelijker maakt van de menselijke vertroosting en tegelijk opener in het gesprek over de goddelijke. Ten derde denk ik vanuit de onderscheiding van Thomas a Kempis ook aan al die keren, dat ik of een ander in het pastoraat vastloopt. In de psychische nood b.v., wanneer iemand zich volstrekt isoleert. Of ook bij huwelijks-

problematiek, waarin een ouderling of predikant vaak pas wordt betrokken, als het eigenlijk al te laat is. Het zijn de momenten waarop duidelijk wordt dat de menselijke vertroosting vastloopt en alleen de goddelijke nog iets kan uitrichten.

Vragenderwijs zou ik er nog aan toe willen voegen, of zulke impasses in het onderling pastoraat misschien ook in de hand worden gewerkt, doordat we te veel leunen op die menselijke vertroosting en enigszins verlegen zijn met de goddelijke. Maar dat is voor mij meer een vraag dan een weet.

Troost als voorlaatste werkelijkheid

Thomas a Kempis gaat ook in op die momenten, dat een mens niet alleen de menselijke troost mist, maar ook de goddelijke moet ontberen. Hij komt dan met een volgende bemoediging: „Wanneer de vertroosting u wordt ontgenomen, moet gij niet meteen de hoop verliezen, maar met nederigheid en geduld het hemels bezoek afwachten, omdat God de macht heeft u weer een overvloediger vertroosting te geven. Voor hen die de weg met God vertrouwd zijn is zoiets niet nieuw en vreemd, want bij de grote heiligen en de oude profeten is dit soort wisseling vaak voorgekomen.” (II.9.16,17).

Er zit veel inlevingsvermogen achter dit citaat en soortgelijke. Maar ondanks zijn gevoeligheid voor de moeite van het moment zelf, blijft Thomas a Kempis er niet te lang bij stilstaan, maar wekt op om vooral de lange lijnen in het oog te houden.

Dat merk je ook in die momenten, waarop wel een diepe goddelijke vertroosting ervaren wordt. Ook dat is niet het laatste, want zowel de menselijke vertroosting als de goddelijke behoren nadrukkelijk tot het domein van het voorlaatste¹. Dat blijkt b.v. in het citaat, waarmee ik dit artikel over 'tegenslagen' afsluit: „Als ik aan die wonderlijke toekomst denk, wordt zelfs iedere geestelijke vertroosting voor mij een diep verdriet, want, zolang ik mijn Heer niet onomsluierd in zijn glorie zie, acht ik alle dingen, die ik in de wereld zie en hoor van nul en generlei waarde.” (IV.11.11).

Noot

1 De onderscheiding laatste-voorlaatste is van Bonhoeffer, die niet alleen zelf een boek schreef met de titel 'Navolging', maar ook voor zichzelf tijdens de laatste gevangenisjaren 'De navolging' van Thomas a Kempis las.

Boekbespreking

Verkeren in de schatkamers van het evangelie

Ds. M.R. van den Berg heeft al heel wat boeken op zijn naam staan. Het boek, dat wij hierbij bespreken is een thematisch dagboek. Steeds wordt op een bepaald thema dieper ingegaan. Het geschrift bevat een verantwoorde Bijbeluitleg, doorspekt met ettelijke beelden aan de praktijk ontleend. Dat maakt dit werk tot een fris geheel! Taal en stijl zijn niet ingewikkeld te noemen. Van den Berg heeft hart voor de gemeente van Christus en zoekt de mensen op daar waar zij zich bevinden. Zo komt hij met een schriftuurlijke boodschap hun leven binnen. Hoewel het niet wordt aangegeven – een woord vooraf ontbreekt helaas – blijkt duidelijk, dat de thema's worden behandeld aan de hand van de Heidelbergse Catechismus. Onze ellende wordt door Van den Berg niet verdoezels. De diepe ellende bestaat in het van God verbreemd zijn (p. 20). Het gaat bij het 'onbekwaam tot enig goed' om de religieuze dimensie. „'Goed' betekent hier: goed VOOR GOD, vrucht dragen VOOR GOD” (p. 23). Ook over Gods toorn wordt evenwichtig geschreven. „Als Gods toorn geen realiteit is, slaat de oproep tot bekering nergens op” (p. 32). Niemand kan buiten de Christus. Dat staat centraal in dit geschrift. „Een grenzeloos vertrouwen in Jezus: dat is essentieel voor geloven” (p. 51). De auteur maakt duidelijk, dat de Bijbel niet op een filosofische, abstracte manier over God spreekt. Hij tekent ons een levende, a.h.w. bloedwarme, God, die ons geschapen heeft en wiens hart naar ons uitgaat (p. 61). Velen worstelen met het probleem van Gods leiding in hun leven. „Maar het is beter met onbeantwoorde vragen te leven dan God en zijn leiding kwijt te zijn in een situatie waarin je Hem het hardst nodig hebt” (p. 70). Ds. Van den Berg geeft heel goed aan wat het verschil is tussen een passief berusten en een actief aanvaarden (p. 72). Het vertroostende in de strijd van het geloof is, dat God in Christus aan onze kant staat. Je bent krachtens het Verbond een kind van God en wordt door de aanvechtingen heen in de praktijk steeds meer een kind van God d.w.z. een kind, dat op Vader betrokken is en zich aan Hem toevertrouwt! Niets is hier vanzelfsprekend. Wat is belangrijk? „Niet het feit, dat je naam in de geschiedenisboeken voorkomt of dat er over je geschreven wordt in de kranten, maakt je leven van belang, maar dat je naam geschreven staat in het boek des levens bij God” (p. 83). Collega Van den Berg geeft een heldere tekening van het lijden en sterven van Jezus als volle mens in onze plaats. De kruisdood van de Heiland werkt bevrijdend voor ons! „Hij heeft de volle laag gekregen. Daardoor kunnen wij nu leven in de klare lucht van Gods genade. Voor wie in Christus gelooft, is de bui voorbij en schijnt nu de zon van Gods liefde” (p. 118). Op indringende manier wordt geschreven over de opstanding van Christus en het effect daarvan alsook over de opstanding van Christus en het effect daarvan alsook over de betekenis van hemelvaart en de beleving van pinksteren. Steeds wordt geaccentueerd, dat het één na het

ander een feestelijk gebeuren is. Galaten 5:22 wordt op een pastorale wijze geëxegeseerd. Wat de kritiek betreft enkele opmerkingen: Graag had ik gewild, dat Van den Berg wat genuanceerder had geschreven over de theologie als zodanig (p. 97). Ondanks de uitleg van de schrijver betreffende het trieste levenseinde van Johannes de doper houd ik mijn moeite daarmee. Ik kom er niet mee klaar! Het lijkt wel alsof: 'Het is volbracht' het laatste kruiswoord is (p. 123). Hier wordt een duidelijke omschrijving gemist. Christus nam als Lam van God de zonde (enkelvoud) der wereld weg. Heel de geconcentreerde zondemacht droeg Hij de wereld uit (p. 150). Deze kritiek houdt overigens nergens in, dat ik niet geweldig blij ben met dit boek. Ik vind het een juweel! Ik proef erin, dat Meint van den Berg goed geluisterd heeft naar onze leermeester wijlen prof. C. Veenhof. Beste mensen, koopt en leest dit boek! Het brengt je dicht bij de Here Jezus! Heel hartelijk aanbevelen! N.a.v.: M.R. van den Berg: 'Elke dag een stukje' – een thematisch dagboek – Uitgave van Kok Voorhoeve-Kampen 181 pag. f 27,90

O. Mooiweer, Enschede

Kruisnagels van de tafel

Opgewekt uit de doden

De realiteit van de opstanding van Christus is fundamenteel voor het christelijke leven. Alleen dankzij die opstanding staan we op tot een nieuw leven. Dat is elke dag weer nodig, want het nieuwe leven is geen onaantastbare grootheid. Er zijn altijd nog mensen die denken: als je een keer het nieuwe perspectief gekregen hebt, blijft het vanzelf goed gaan. Dat is niet waar. Iedere dag moeten we weer opstaan tot een nieuw leven, ons leven lang. Daarom is het zo belangrijk te blijven gedenken dat Jezus Christus uit de doden is opgewekt. Let wel: er staat niet: opgewekt uit de dood, maar: opgewekt uit de doden, uit de gestorvenen. Hij is opgewekt uit het midden der gestorvenen vandaan. Overal waar in het Nieuwe Testament gesproken wordt over de opstanding van Jezus, lezen we: Hij is opgewekt (of: opgestaan) uit de doden. Toen Christus stierf, ging Hij behoren tot de grote kring van de gestorvenen. Hij lag in het graf, in hun kring. Maar toen heeft God Hem uit de kring van de gestorvenen vandaan opgewekt. Daar behoort Hij nu niet meer toe. Ook van Lazarus wordt dat zo gezegd. Jezus heeft hem opgewekt uit de doden (Joh. 12:1). Dat is heel letterlijk bedoeld. Het is onmogelijk daar een symbolische draai aan te geven. Dat blijkt uit het hele verhaal. Zo is ook Jezus' opstanding uit de doden heel letterlijk bedoeld. Petrus zegt in Hand. 10: wij, apostelen, hebben met Jezus gegeten en gedronken nadat Hij was opgestaan uit de doden (vs. 41). Eten en drinken kun je alleen maar met iemand die lichamenlijk, in levende lijve, bij je is. Die realiteit van Jezus' opstanding uit de kring van de gestorvenen vandaan, moeten we gedenken. Die moet in ons leven doorwerken, zodat we in een nieuw leven gaan wandelen.

M.R. van den Berg, Groningen

Opvoeden tot vertrouwen

H. Algra, Den Helder

**Wie een vliegreis maakt, krijgt de instructie dat in noodgeval-
len eerst het eigen zuurstof-
masker opgezet moet worden.
Pas als je merkt dat de zuurstof
goed de longen bereikt, en je je
daardoor vrij voelt om te ade-
men, te bewegen en om te han-
delen, mag je het zuurstofmas-
ker van je kind opzetten.**

Het lijkt de wereld op zijn kop. Je denkt als ouders toch eerst aan je kind? Waarom dan deze wonderlijke keuze? Omdat een ouder die zichzelf niet onder controle heeft, niet goed tege- moet kan komen aan de behoeften van het kind. Zorg dus eerst goed voor jezelf en dan pas voor je kind....

Paarse gezinsvorming

Eerst aan jezelf denken.... Dat past precies in de huidige samenleving. Het principe van de paarse gezinsvorming: eerst een mooi huis, een goede baan, een flinke carrière. Als we tijd hebben, past er misschien nog een kind bij. Maar... dat kind moet wel perfect zijn, het moet onze idealen niet verstoren; we moeten allebei wel full-time kunnen blijven werken.... Toch komt het voorbeeld van de vliegreis en de daar aan verbonden oproep om eerst voor jezelf te zorgen en dan pas voor het kind uit een boek over christelijke gezinsvorming....

'Intimacy'

De auteurs van het boek (de echtparen Ferguson en Warren) zijn werkzaam als gezinstherapeut. Ze streven een op Bijbelse principes gebaseerde vorm van hulpverlening na. Het sleutelbegrip in hun behandeling is het woord *intimacy*. De betekenis van dat engelse woord gaat dieper dan ons woord vertrouwen; men kan het ook met intimiteit vertalen, mits men er niet een seksuele lading aan geeft. Het gaat om het 'gekend zijn'; om de diepe ervaring dat er mensen zijn die jou bijzonder waardevol vinden, die onvoorwaardelijk om je geven. Het is voor kinderen erg belangrijk om dit basisvertrouwen in hun leven op te doen. Veel kinderen komen niet zo ver; er zijn allerlei omstandigheden waardoor ouders het kind die ervaring niet kunnen geven. Eén van de titels van een boek van Dr. Paul Warren is: *Kids*

who carry our pain (kinderen die onze pijn met zich mee dragen). Bekend zijn de psychologische effecten op kinderen van oorlogsslachtoffers; men spreekt zelfs wel van 'tweede-generatie-oorlogsslachtoffers'. Zij dragen een stukje trauma van de ouders met zich mee. Echter: ook andere emotioneel beschadigde ouders dragen hun pijn soms ongewild over op hun kinderen. Dat is dan ook de achtergrond waarom de auteurs het zo belangrijk vinden dat opvoeders goed voor zichzelf zorgen. Pas als je zelf 'emotioneel gestabiliseerd bent' heb je ook de ruimte om onvoorwaardelijk aan de behoeften van je kind toe te komen. Om goed voor de ander te kunnen zorgen, moet je dus eerst goed voor jezelf zorgen.

De kwaliteit van het huwelijk

Volgens Ferguson en Warren heeft het goed zorgen voor zichzelf door opvoeders alles te maken met de kwaliteit van hun huwelijk. Het werken aan de relatie behoort binnen het huwelijk zelfs absolute prioriteit te hebben. Dat is goed voor henzelf, maar het is ook van groot belang voor de kinderen. Wordt daarmee niet zout gestrooid in de toch al pijnlijke wonden van echtparen die teleurgesteld zijn in hun huwelijk, en zeker voor ouders van wie het huwelijk

**Ouders
moeten eerst
goed voor zichzelf
zorgen**

is vastgelopen? Toch kunnen we er niet omheen dat een stabiel huwelijk van de ouders bijzonder belangrijk is voor de kinderen. Het geeft kinderen de noodzakelijke ruimte om met een vrij gevoel de nestgeur van het gezin in te ademen. Sommige ouders denken hun huwelijk te redden door de aanwezigheid van kinderen. Het komt zelfs voor 'dat men een kind neemt' omdat de relatie anders vast loopt. Deze kinderen beginnen hun leven met een zware emotionele hypotheek; ze worden belast met een verantwoordelijkheid die ze niet mogen hebben en die ze ook niet aankunnen. Kinderen voelen zich toch al gemakkelijk verantwoordelijk voor het huwelijk van hun ouders. Sommige kinderen van gescheiden ouders vragen zich levenslang af wat ze er aan hadden kunnen doen om het huwelijk

van hun ouders te redden. Maar: het mag nooit de taak van kinderen zijn om voor het huwelijk van hun ouders zorg te dragen. Het huwelijk van ouders hoeft niet perfect te zijn. Wel moeten kinderen kunnen ervaren dat er een sterke band is tussen de ouders. Als kinderen die sterke band ervaren, zullen ze ook veilig kunnen oefenen voor de opdracht die God hen in deze wereld wil geven. En die opdracht luidt voor kinderen heel gewoon: in een veilig klimaat als vrije mensen op kunnen groeien.

Geen perfecte ouders, geen perfecte kinderen

Goed voor jezelf zorgen binnen het huwelijk betekent dus, naar de mening van Ferguson en Warren, dat je goed voor de ander en dus voor elkaar zorgt. Zetten ze dan alles in op de *horizontale* lijn? Nee, want ze vervolgen met een tweede aspect van het goed zorgen voor jezelf: dagelijks de liefde en genade tot je door laten dringen die jou gegeven wordt door een liefhebbende hemelse Vader. Ook die visie heeft gevolgen voor de manier waarop we kinderen opvoeden. We kijken maar al te vaak naar kinderen op een manier die suggereert dat ze perfect moeten zijn. De auteurs stellen daarbij de vraag of we, met ons streven naar perfectisme, niet de liefde en genade vergeten, die God ten opzichte van ons betoond heeft. God vraagt niet van ons dat we perfecte ouders zijn met perfecte kinderen. Wat Hij wel van ons vraagt is dat we gelovige ouders zijn, die hun kinderen toe willen rusten tot datgene waartoe Hij hen bestemd heeft.

Positief en negatief zelfbeeld

Niets is meer verwant aan een gezonde persoonlijkheidsontwikkeling dan een gezonde waardering van jezelf. 'Ik mag er zijn en ik mag zijn wie ik ben.' Wat volwassenen van zichzelf denken wordt voor het grootste deel bepaald door het beeld dat ze tijdens hun jeugd van zichzelf gevormd hebben. In een bijdrage over de kinderlijke ontwikkeling van het geweten (*Opbouw*, 41/11) werd geschreven dat het erg belangrijk is als kinderen thuis kunnen ervaren dat ze 'er mogen zijn'. Een kind dat een positief beeld van zichzelf heeft laat zich minder gemakkelijk beïnvloeden door de groep waar het in verkeert; het komt eerder tot eigen keuzen. In een tijd

waarin christenen in de minderheid zijn is deze geestelijke weerbaarheid van levensbelang. Deze opmerkingen in *Opbouw* riepen enkele nieuwsgierige reacties op. Ze vormden de directe aanleiding om het één en ander uit het boek van Ferguson en Warren te citeren. De auteurs leggen sterk de nadruk op het belang van een positief zelfbeeld voor kinderen. Ze weten echter ook wel dat dat 'positieve zelfbeeld' onder christenen veelvuldig wordt bediscussieerd. Men is zelfs geneigd om elkaar op dit punt flink de oren te wassen. Er zijn op dit punt twee tegenovergestelde visies, met daar tussen in uiteraard een aantal meer genuanceerde gradaties. Aan de ene kant zijn er mensen (en helaas ook christenen) die denken dat alles wat er in je opkomt goed is. Mijn gevoel zegt mij dat... en dus is het goed. Zo'n manier van denken heeft echter niets met een positief zelfbeeld te maken. Het is een vorm van egocentrisch-denken, van het jezelf in het middelpunt plaatsen. Aan de andere kant zijn er christenen die denken dat een positief zelfbeeld je door de duivel wordt ingefluisterd. Je mag immers niet positief over jezelf denken? We zijn allemaal wormen en niets meer dan dat! Hoe vreemd het ook klinkt: deze manier van denken vormt een variant op het denken van de eerste groep mensen. Het is een manier van op jezelf gericht zijn met een christelijk sausje. Ook deze mensen stellen zichzelf centraal. Het accent ligt weer bij mijzelf: „hoe slechter ik over mezelf denk, hoe meer ik geestelijk waard ben” (2 maal ik!).

Ik ben niet(s) zonder God

Het werkelijke antwoord op deze vragen behoort te zijn dat onze identiteit, de vraag wie we zijn, onlosmakelijk met God is verbonden. Ouders hebben niet de opdracht om alles maar goed te vinden, ze hebben evenmin de taak om hun kinderen te kleineren. God geeft ouders de opdracht om een afbeelding van Hem te zijn. In de woorden van Psalm 103: „Zoals een vader liefdevol zijn armen slaat om zijn kind, zó omringt God ons met Zijn zorgen.” Christen-ouders hebben de opdracht om in woord en daad aan hun kinderen door te geven wie God is en hoe Hij naar ons omkijkt. We mogen weten dat we zijn geschapen naar Gods Beeld. Als mens zijn we in zonde gevallen. Dat is een harde realiteit. Desondanks zijn we voor God niet waardeloos, we zijn juist kostbaar in Zijn ogen.

Opvoedingsdimensies

Ferguson en Warren noemen 3 dimen-

sies die van belang zijn bij de opvoeding. Opmerkelijk is dat ze daarbij een lijn trekken van de Drieëenheid naar de opvoeding. In de Drieëenheid onderscheiden we Vader, Zoon en Heilige Geest. (a) De Vader vindt ons zo waardevol, dat Hij Zijn Zoon heeft gegeven. (b) De Here Jezus doet ons ervaren dat we bij Hem mogen horen en dat we leden van Gods gezin zijn. (c) De Heilige Geest maakt dat we vanuit het geloof de wereld in kunnen gaan. In de opvoeding kunnen ook deze 3 dimensies worden onderscheiden. God geeft aan kinderen ouders (a) om hen te doen ervaren dat ze uniek zijn, dat ze bijzonder waardevol zijn, dat ze er mógen zijn (oftewel: om een positieve

God vraagt niet van ons dat we perfecte ouders zijn

identiteit op te kunnen bouwen). Voor Ferguson en Warren heeft die ervaring een dubbele betekenis: de ervaring wordt in het gezin opgedaan en we mogen tegelijkertijd ervaren dat we voor God waardevol zijn. Daarnaast moeten kinderen in het gezin (b) de basis-ervaring opdoen dat ze erbij mogen horen, dat ze onderdeel zijn van het gezin en ook dat ze actief mee mogen doen. Naarmate kinderen ouder worden kunnen ze ook meer worden ingeschakeld bij het nemen van beslissingen (bij duurzame aankopen, het menu, de tijdsbesteding, huisvesting, vakantie).

Tenslotte noemen de auteurs het belang van het binnen de veilige basis van het gezin (c) kunnen oefenen voor 'de wereld'. In het gezin leert het kind een aantal vaardigheden die het later nodig heeft. De auteurs bedoelen daarmee allerlei praktische zaken, zoals: een band leren plakken, een formulier invullen, mee doen in een gespreks-groep van de kerk, leren koken.

Wordt vervolgd?

Uiteraard is daarmee het verhaal niet af. Een vraag die gesteld kan worden is: gaan Ferguson en Warren niet teveel uit van het *maakbare* kind? Denken ze niet te gemakkelijk: als het in het gezin goed gaat, gaat het met het kind ook goed? Er zijn immers aangeboren eigenschappen? Er zijn toch ook omgevingsfactoren die ouders nauwelijks in de hand hebben? Kweekt deze visie niet te gemakkelijk een schuldgevoel bij ouders die kinderen hebben die in de problemen zijn geraakt? Inderdaad: dat is een risico. Opvoeding is een complexe bezigheid en kinderen zijn niet *maakbaar*. In twee bladzijden *Opbouw* kan hier dan ook onvoldoende over gezegd worden. Toch is het goed om nu eens niet bij de 'buitenkant' te beginnen, maar bij de kern: wat hebben ouders en kinderen in het gezin nodig? Daarin zijn de auteurs bijzonder duidelijk. Mogelijk wordt er later nog eens teruggegrepen naar een hoofdstuk uit het boek.

Uit: Ferguson and Warren: Parenting with Intimacy. Uitgegeven in de serie Intimate Life. Uitgave: Victor Books, USA, 1995; 232 pagina's; ISBN 1-56476-522

Foto: H. Algra

Onlangs werd het kerkgebouw van de Nederlands Gereformeerde Kerk in Nijverdal uitgebreid. 'Het Kruispunt' bevindt zich midden in het (winkel)centrum van het dorp.

De Russisch Orthodoxe Kerk

Inge Henderson-van Veen,
Alameda, USA

Redactielid Pieter van Kampen is vaak op reis. Zo bezocht hij regelmatig landen in het voormalige Oostblok. Vorig jaar verscheen van hem een boek over de Russisch orthodoxe kerk, een geloofsgemeenschap die in Oost-Europa nog altijd veel invloed heeft.

Het is zaterdagavond en in het hartje van Amsterdam loopt een stoet mensen over de gracht. Ze houden allemaal een kaarsje in hun hand en zingen zachtjes. Ze lopen de grote kerk binnen en er wordt halt gehouden voor een dichte deur. De priester houdt het kruis omhoog voor de dichte deur en er worden gebeden uitgesproken. De kerk is donker, op de brandende kaarsjes na. Nog meer gebeden, een luide roep en dan: „Christus is opgestaan!” en de deur zwaait open, „Hij is waarlijk opgestaan!” roepen de mensen in koor en dan breekt een jubelzang uit ter ere van Christus' opstanding. De processie gaat door de open deur, het symbool van het open graf, terug naar het kerkzaaltje waar ineens de duisternis is verdreven, alle lichten zijn aan, overal zijn bloemen, de gewaden van de priesters en diakenen zijn niet langer zwart maar stralend wit en de muziek is niet langer in mineur. Christus is opgestaan en dat wordt uitbundig gevierd in de Russisch Orthodoxe Kerk.

Dat deze kerk en haar gelovigen ook de weg van het lijden door en door kent wordt uitgebreid beschreven in het boek 'De Russisch Orthodoxe Kerk' van de hand van Drs. Pieter van Kampen.

Het boek in vogelvlucht

De prachtige foto op de omslag, het warme voorwoord van Anne van der Bijl en de inleiding door Van Kampen zelf wakkeren mijn nieuwsgierigheid zeer aan. Het boek valt globaal in twee delen uiteen: de eerste acht hoofdstukken weiden uit over de geschiedenis van de kerk door de eeuwen heen, beginnende bij de achttiende eeuw tot aan 1991. In de laatste vijf hoofdstukken bespreekt Van Kampen enkele thema's uit de Russisch Ortho-

doxe traditie nl. iconen, Russische spiritualiteit en de levens van 3 heiligen. In een nawoord wordt de huidige situatie geschetst en een blik in de toekomst geworpen.

Het woelen der volkeren

De geschiedenis van de Russisch Orthodoxe Kerk begint officieel in 988 AD met de bekering en doop van grootvorst Vladimir. In detail beschrijft Van Kampen hoe deze Vladimir zijn mannen uitzond op zoek naar een geloof voor het volk en hoe deze op

In de Russisch orthodoxe kerk hoorde men het Evangelie in de eigen taal

onderzoek gaan bij de moslims en in Rome, en vervolgens onder de bekering raken van de schoonheid van de Byzantijnse rite. De vorst neemt het christelijk geloof aan, huwt een prinses uit het Byzantijnse rijk, laat afgodsbeelden in stukken hakken en de inwoners van de stad Kiev waar Vladimir heerste worden in de rivier de Dnjepr gedoopt. Een wonderbaarlijk begin van een kerk die in de eeuwen daarna met veel vervolging en verwoesting te maken krijgt.

Van Kampen beschrijft in vogelvlucht de hoogtepunten van de politieke geschiedenis van Rusland, met als rode draad het wel en wee van de kerk en de gelovigen. De ene bloedige strijd is nog niet voorbij of de volgende staat alweer voor de deur. De zonen van Vladimir strijden met veel bloedvergieten om de troon in de 11e eeuw; de Tartaren plunderen en moorden op grote schaal in het Rusland van de 13e eeuw; Polen, Hongaren en Litouwers vielen vanuit het Westen binnen in de 13e en 14e eeuw; Iwan de Verschrikkelijke die met veel geweld en wreedheid in de 16e eeuw heerste; Peter de Grote bracht in de 17e eeuw veel vernieuwing in kerk en staat, maar over de lijken van vele gelovigen en onschuldige burgers heen; Lenin, Stalin en Chroesjov die in deze eeuw met ijzeren hand het volk en de kerk tiranniseerden. Gelukkig zijn er ook lichtpuntjes in deze donkere episodes en Van Kampen weet die op boeiende

wijze naar voren te halen. Zo noemt hij de beroemde iconen-schilder Andrej Roebjev die temidden van de verwoestingen in de 13e eeuw prachtige iconen vervaardigde. En de heldhaftige en gelovige Alexander Nevskij die zichzelf opofferde voor zijn volk. We noemen ook Theodoor, de zoon van Iwan de Verschrikkelijke, die met zachte hand het volk leidde. De vele gelovigen die ondanks alles vasthielden aan het Evangelie, de kloosters die gesticht werden, en de wijze gelovige mannen (*starets*) die luisterden naar de mensen die tot hen kwamen en hen wijze raad gaf.

Oost en west

De verhouding tussen de Russisch Orthodoxe Kerk en de kerk van het Westen komt in de eerste twee hoofdstukken zijdelings aan bod. De Russische kerk heeft een heel eigen ontwikkeling doorgemaakt doordat men van het begin af aan het Evangelie in de eigen slavische taal te horen kreeg. Dit in tegenstelling tot het westerse christendom waar Latijn de taal van de kerk was en die ook sterk beïnvloed was door Latijnse geschriften. De achterdocht die de Russisch Orthodoxe Kerk heeft tegenover de westerse kerk gaat volgens van Kampen o.a. terug op de herhaalde invallen en dreigingen van de christelijke landen in het Westen.

Tot 1979

De achterflap en inhoudsopgave hadden me al verteld dat het boek veel aandacht besteedt aan de geschiedenis van Rusland en de plaats van de kerk, maar al lezende word ik toch nog overvallen door de aaneenschakeling van moeiten en lijden van het Russische volk. Twaalf eeuwen bloedige geschiedenis in 120 blz. is niet iets om even door te lezen bij een knapperend haardvuur. Het is bijna teveel informatie die de lezer voorgeschiedeld krijgt, zeker als men niet bekend is met de chronologie en hoofdpunten in de Russische staatsgeschiedenis. Aan het eind van het historische deel missen ook een aantal jaren: de titel van het hoofdstuk belooft de periode 1945-1991 maar op een voorval in '84 en '88 na, eindigt het hoofdstuk bij 1979. Nu was ik juist erg benieuwd naar de jaren rondom de zgn. omwenteling... (deze recente geschiedenis komt echter alleen in het Nawoord aan bod).

Daarnaast wordt de geschiedenis van de kerk nogal eenzijdig belicht, nl. vanuit de veranderende politieke situaties. Ik mis de ontwikkeling van binnenuit: bijvoorbeeld de invloed van de Griekse woestijnvaders en de verschillende kerkleiders op het praktisch kerk zijn, de liturgie, beleving, en theologie. Desalniettemin biedt dit eerste deel een globaal overzicht, dat helpt in het begrijpen van de positie van de Russisch Orthodoxe Kerk. De levensechte beschrijvingen van opmerkelijke voorvallen en staaltjes heldenmoed heb ik met veel plezier gelezen.

Russische spiritualiteit

Het thema van het tweede deel van het boek kan worden samengevat als 'russische spiritualiteit'. Het gaat over de praktijk en beleving van de gelovigen zelf. Daarbij komen allereerst de iconen aan bod.

In de inleiding werd de rol van iconen al even genoemd: iconen „horen thuis in kerken (...), wekken godsvrucht op (...), ze horen te worden beschouwd en te worden vereerd” (p. 15/16). In dit hoofdstuk gaat Van Kampen er dieper op in. Iconen „willen allereerst de waarheid verbeelden (...) de werkelijkheid van God en zijn Rijk”. Ze zijn „in feite geen vormen van kunst; het zijn geschilderde geloofsbelijdenissen” (p. 151). Naast een korte beschrijving van enkele typen en thema's in de iconen, bespreekt Van Kampen de door protestanten vaak gestelde vraag: men mag God toch niet afbeelden? Allereerst wijst hij op het grote ontzag dat de Russische gelovigen hebben voor God; Hij is de Heilige, Koning der Koningen. Deze God kan men inderdaad niet afbeelden. „Maar”, zo klinkt een citaat van Johannes van Damascus (ca. 675-ca. 748), „God is in een menselijke gestalte verschenen (...) en sinds Hij wezenlijk en waarachtig mens werd (...) dwalen wij niet wanneer we van Hem een beeld maken.” De tekst uit Colossenzen 1:15 dient hierbij als uitgangspunt: Christus is het beeld (eikoon) van de onzichtbare God.

In dit hoofdstuk komen ook enige karakteristieke elementen uit de Russische erediensten naar voren. Van Kampen noemt de afwezigheid van stoelen, de iconen wand die tussen het 'volk' en het altaar staat met deuren die open en dichtgaan op vaste momenten, de afwezigheid van orgel of andere begeleidende muziekinstrumenten, de gelovigen die kaarsen branden bij iconen en deze aanraken en kussen, die zich bekruisen en de

urenlange diensten staande bijwonen. Jammer genoeg gaat Van Kampen niet in op het eigen karakter van de Russische eredienst, de opbouw en symboliek in de liturgie, het hoe en waarom van alle gebruiken. Ook komt de theologie van de Russisch Orthodoxe Kerk niet aan de orde, en dat is toch een hoeksteen van iedere kerkelijke traditie.

Starets

De Russische Kerk kent een heel eigen spiritualiteit en daarmee maken we kennis in het negende hoofdstuk. Mededogen, dorst naar gerechtigheid, nederigheid en religieuze heldenmoed zijn belangrijke thema's. Een ander opvallend fenomeen is de zgn. starets, de oude wijze man, vaak een kluizenaar die na jaren in afzondering te hebben geleefd mensen ontvangt die op zoek zijn naar wijze raad, troost of genezing. De Russische geschiedenis is vol met verslagen over deze 'startsy' en van heinde en verre kwamen mensen naar hen toe. De laatste

schrijver ons, tussen de regels door, op te bidden voor de leiders van de 40 miljoen leden tellende Russisch Orthodoxe Kerk. Een kerk die een zware weg is gegaan en voor wie de toekomst er allesbehalve eenvoudig eruit ziet. Ik sluit me van harte bij deze oproep aan. Het boek kan ik van harte aanbevelen omdat het een tipje van de Russisch Orthodoxe sluier oplicht. Men moet echter bereid zijn zich door de bloedige geschiedenis te worstelen. Een alternatief is: snel aan het tweede deel beginnen....

Van Kampen kan boeiend schrijven; hij weet altijd veel anekdotes te vertellen. Zijn boeken laten zien dat (kerk)geschiedenis allesbehalve saai hoeft te zijn....

Naar aanleiding van: Drs. P.J. van Kampen, *De Russisch orthodoxe kerk*; Uitgave: Kok/Voorhoeve, 1996; 200 bladzijden; f 29,90

Inge van Veen was lid van de Nederlands Gereformeerde kerk van Amsterdam-Centrum. Na haar huwelijk in 1993 verhuisde ze naar Californië.

Bidden voor de leden van de Russisch orthodoxe kerk

drie hoofdstukken verhalen over de levens van respectievelijk Sergius van Radonezj, Serafim van Sarov en Johannes van Kronstadt. Van Kampen schetst op boeiende wijze de bijzondere levensverhalen van deze drie Russische heiligen. Met ingehouden adem en soms met kippenvel heb ik de wonderbaarlijke geschiedenissen gelezen en ik denk er nog regelmatig aan.

Nawoord

In het nawoord noemt Van Kampen een aantal voorvallen uit de jaren '90 die duidelijk maken dat ook na de val van het communisme de verhouding tussen kerk en staat in Rusland geenszins probleemloos is. Ook het anti-semitisme, nationalisme en de discussies over godsdienstvrijheid hebben in de laatste jaren veel stof doen opwaaien. Maar er zijn ook nog goede berichten, zoals het aantal geregistreerde gemeenten: in 1986 waren dat er 6.800 en in 1995 9.000 à 10.000.

Oproep tot gebed

Aan het eind van het boek roept de

De grondslag van onze zekerheid?

Ab van der Ploeg, Eindhoven

Een brief van mij aan de redactie, eind vorig jaar, was voor drs. Van Kampen aanleiding hierop met een viertal artikelen te reageren. Hij gaf deze serie de titel 'De grondslag van onze zekerheid'. Dit was niet de strekking van de vraagstelling die in mijn brief aan de orde was. In mijn brief suggereerde ik, een discussie te entameren over een punt dat mij raakte in een artikel van Van Kampen, waarin hij een recensie gaf van de Bijbelbewerking van Nico ter Linden 'Het verhaal gaat'. Of een dergelijke discussie past voor 'Opbouw' is ter beoordeling van de redactie, de uitvoerige reactie van Van Kampen geeft aanleiding te denken, dat in mijn brief in ieder geval een en ander naar voren kwam dat hém kennelijk raakte. Toch raakte hij niet het eigenlijke punt waarop mijn suggestie betrekking had. Wat ik niet en wat ik wel bedoelde wil ik in dit 'ingezonden' graag uiteenzetten.

'Klassiek christelijk'

Mijn brief (zie Opbouw van 16 mei 1997) kreeg van de redactie als titel mee 'Klassiek christelijk'. Ik had dat er niet boven staan, maar wil er, om te beginnen wel even op ingaan. De term kwam voor in het artikel waarin Van Kampen het boek van Nico ter Linden recenseerde. (Ik zal broeder Van Kampen eenvoudigheidshalve verder als V.K. aangeven.) Mijn commentaar was: 'klassiek christelijke opvatting over de Bijbel' – wat bedoelt u daarmee?

Ik kan me er wel iets bij voorstellen, ik denk dan aan de 'klassieke' tijd van de jongelingsvereniging, toen we de zaken netjes in systemen konden brengen. Tot de 'klassiek christelijke opvatting' behoort zeker het aanvaarden van de Bijbel als Gods Woord, geschreven door mensen die geïnspireerd waren door de Heilige Geest. Dus niet ontstaan zoals de Koran, die

kennelijk (zie laatste artikel van V.K.) gedictieerd is, maar geschreven door mensen zoals wij, alleen levend in een andere tijd en in andere omstandigheden. Op deze opvatting wil ik niets afdingen. Ik denk dat tot die klassiek christelijke opvatting ook behoort (behoorde?) dat je de gebeurtenissen die in de Bijbel beschreven worden, beschouwt als letterlijk zo gebeurd. Dus een schepping in zes dagen, Methusalem die 969 jaar oud werd, een zondvloed die de hele aarde omspoelde, Jona die drie dagen in de walvis zat enz. Ook op deze feitelijkheden mocht (mag?) je niets afdingen want dan tast je de 'grondslag van onze zekerheid' aan. En „wie afneemt van de woorden van het boek van deze profetie, God zal zijn deel afnemen van het geboomte des levens en van de heilige stad" (Openb. 22:19). Het aangaan van een discussie of bepaalde gebeurtenissen letterlijk zo hebben plaats gevonden roept dus zeker spanning op en V.K. brengt het in dit spanningsveld als hij hier de grondslag van onze zekerheid aan koppelt.

Historiciteit van het Oude Testament

Ook deze aanduiding ontleen ik aan V.K. (artikel drie, Opbouw van 30 mei). Ik veronderstel dat hij bedoelt: Het O.T. geeft een getrouwe weergave van werkelijke gebeurtenissen en hij koppelt hieraan de betrouwbaarheid van Oudtestamentische bronnen. Die bronnen liggen voor de volle 100% bij en in het volksbestaan van de Joden, het volk Israël. Het O.T. heeft geleidelijk tijdens dit volksbestaan zijn vorm en inhoud gekregen. Ik las ergens dat het pas gecanoniseerd is in het begin van onze jaartelling, in een soort 'rabbijnen-synode'. Over de manier van ontstaan van de boeken van het O.T. is veel onzeker, authentieke handschriften bestaan niet meer. Het oudst zijn ongetwijfeld de vijf eerste boeken van het O.T., die aan Mozes worden toegeschreven, hoewel het niet erg waarschijnlijk is dat hij deze zelf zo geschreven heeft: voor mijn commentaar is dit hier overigens niet relevant. De tijd waarin Mozes leefde, dus de tijd van de uittocht uit Egypte, is goed

af te leiden, dit moet ongeveer 1200 voor Christus geweest zijn. Denkend in 'historiciteit' kunnen we dan de lijn verder terug volgen zoals het O.T. die weergeeft: 40 jaar in de woestijn, 400 jaar in Egypte – de tijd van Jacob, van Izaäk, van Abraham – we zijn dan zo rond 1750 voor Christus. Volgen we de geslachtsregisters zoals deze in Genesis zijn opgenomen, van Abraham tot Noach en van Noach tot Adam, dan werd Abraham 1946 jaar na Adam geboren en leefde Adam dus ongeveer 3750 voor Christus, wat aardig overeenkomt met het jaar 0 volgens de Joodse jaartelling. De Joodse kalender is nog iets nauwkeuriger en heeft als 'het tijdstip der schepping' 7 oktober 3760 voor Christus.

Voor mij ligt het boek 'The Sumerians, their history, culture and character', geschreven door Samuel Noah Kramer, uitgave The University of Chicago Press 1963. Door ontcijfering van vele duizenden kleitabletten, gevonden in het huidige Irak heeft men een vrij nauwkeurig beeld kunnen bepalen van het leven van de Sumeriërs, van de oorlogen die ze gevoerd hebben, hun koningen, hun godsdienst enz. Hun geschiedenis, gedocumenteerd aan de hand van authentieke geschreven tekst in spijkerschrift, gaat terug tot rond 4500 voor Christus en eindigt rond 1750 voor Christus. De stad Ur, de geboortestad van Abraham, speelt een belangrijke rol in deze geschiedenis. Het einde van de Sumerische beschaving was ongeveer ten tijde van het vertrek van Abraham uit deze stad. De Sumerische beschaving had verbindingen met volken verder in het Oosten, het huidige India, misschien China. In ieder geval was er een uitgebreide bewoning in het Midden- en verdere Oosten, ver vóór het jaar 3760, het tijdstip van de schepping volgens de jaartelling van de Joden en volgens de 'klassiek christelijke opvatting'.

Adam en de Sumeriërs

Omdat V.K. de 'historiciteit van het Oude Testament' in het geding bracht heb ik de hiervoor weergegeven 'historische lijnen' gevolgd. Ik had ook andere lijnen kunnen volgen die te maken hebben met de geschiedenis van de aarde, met die van de levens-

vormen, met die van 'het verschijnsel mens' om een uitdrukking van Teilhard de Chardin te citeren.

Er vormt zich dan een beeld, waarbij de aarde een geschiedenis heeft van miljarden jaren, waar de mens als laatst ontstane soort verschijnt en het overgrote deel van die geschiedenis zich dus heeft afgespeeld zonder dat de mens aanwezig was.

De vraag kan natuurlijk gesteld worden: moeten wij ons nu zo nodig bezig houden met die Sumeriërs, of met archeologie of met andere takken van onderzoek? Nee, dat hoeft niet, maar het is wel heel boeiend. Het heeft ook te maken met het verkennen van een schepping waarvan we de onvoorstelbare grootsheid en schoonheid beter leren kennen en waarin we de Schepper ervaren, een Schepper waarvan ik in de Bijbel gelezen heb dat Hij geëerd wil worden. Ik denk dat Hij niet bedoeld heeft dat ik mijn ogen moet sluiten als resultaten van onderzoek inzicht geven in dingen die tot dusver geheim waren, als ik iets meer kan begrijpen van wat 'leven' eigenlijk is, waardoor we ook dingen kunnen die mensen vóór ons nooit gekund hebben.

Terug naar af?

Ik kom bij mijn aanvankelijke vraagstelling en ik had echt bedoeld dat als aanzet voor een discussie te zien. Evenmin als Van Kampen ben ik deskundig, niet op theologisch en niet op geschiedkundig of taalkundig gebied. De vraagstelling voor mij is als volgt. De Bijbel, zeker het Oude Testament, is naar ons toe gekomen vanuit het Joodse volksbestaan, in een taal die niet de onze is, vanuit een historie die we niet of nauwelijks kennen, met een begrippenkader die niet verwant is aan onze cultuur. De Bijbel is ook geschreven door mensen die niet wisten wat wij nu weten. En de bijbelschrijvers schreven voor mensen in hun tijd, in een taal en met een kennisniveau die begrepen werd door mensen van die tijd.

Het kan niet anders of veel van de inhoud van het Oude Testament is, voordat het op schrift is gesteld, van generatie op generatie overgedragen in verhaalvorm, met gebruikmaking van beelden om duidelijk te maken wat werd bedoeld. De Bijbelboeken zijn, voor ze hun huidige inhoud hadden, zonder twijfel geschreven en bewerkt door een groot aantal mensen die tot de theologische en vaak ook de literaire elite van hun tijd behoorden. Het taalgebruik, de stijl, de gebruikte

beeldspraak illustreren dit overtuigend. De inhoud heeft in het algemeen grote diepgang en zit vol met symboliek. De 'historiciteit' was, afgezien van enkele situaties die duidelijk herkenbaar zijn, niet de inzet bij de schrijvers van de boeken van het Oude Testament, de inzet was: hoe vertel ik het volk Israël van de grote daden Gods. Daar gaat het over, ook in het scheppingsverhaal en dat wil ik door de Sumeriërs niet onderuit laten halen.

De discussie, beter gezegd misschien – de gedachtenwisseling – die de moeite waard zou kunnen zijn, kan als inzet hebben: hoe wrik ik het omgaan met de Bijbel los van 'opvattingen' over de Bijbel en hoe plaats ik de Bijbel in de actualiteit van vandaag. Waarbij ik onbevangen naar de resultaten van onderzoek kan kijken die misschien een wereldbeeld oproepen dat afwijkt van het 'klassieke' bijbelse wereldbeeld zoals ik dat gewend was. Ik weet niet, of het boek van Ter Linden zich verdraagt met de monumentaliteit die de Bijbel heeft, het is wel een poging iets weer te geven van de wordingsgeschiedenis van de Bijbel en dat is positief. Misschien, na de toch summiere recensie van Van Kampen een goede aanzet voor de verdere gedachtenwisseling?

Literatuurverwijzingen

Samuel Noah Kramer 'The Sumerians'
Max I. Dimont 'Jews, God and History'
Dr. Th.C. Vriezen en Dr. A.S. van der Woude: 'Literatuur van Oud-Israël'
Philip Whitfield: 'De evolutie van het leven'

Ex Libris

Deze aarde verlaten

is een aangrijpend boek. De schrijfter, Cri Stellweg, vertelt daarin over het levenseinde van haar broer. Hij heeft in ernstige mate longkanker; zijn zus en haar man nemen hem in hun huis op, zodat hij niet temidden van vreemden in het ziekenhuis hoeft te sterven. Zij omringen hem met hun zorgen en hij is daar intens dankbaar voor. Maar... dat het einde van het leven onweerstaanbaar nadert, dat is toch ten diepste niet te accepteren. Aan de andere kant: kanker is een verschrikkelijke ziekte en de patiënt wil niet de aftakeling ondergaan die hij bij anderen heeft gezien. Zo komt hij, na gesprekken met zijn zus en zwager, tot het besluit: euthanasie. Als de huisarts niet voldoende wil meewerken, is hij aanvankelijk woedend, maar

later is hij toch weer dankbaar voor elke goede dag die hij nog meemaakt. Dit is geen christelijk boek, het is maar dat u het weet. De patiënt is vrijmetseelaar, er wordt met geen woord gerept over God: „Wie deelt de dingen in, daar waar ik naar toe ga? Als ik daar maar een béétje zekerheid over had. Straks ga ik de drempel over en weet ligt daarachter? Dat maakt het nemen van die drempel zo godsgrouwelijk moeilijk, weet je!” Toch kan ik dit boek van harte aanbevelen. Het heeft me diep getroffen en ik heb ervan geleerd.

Omvang 119 blz. Uitg. Ambo, Baarn.
Prijs (7e druk) f 24,90

ISBN van de wereldliteratuur

geschreven door W. Kuipers, is een persoonlijke keuze uit boeken die betrekkelijk kort geleden (in het Nederlands) zijn verschenen en die uit allerlei delen van de wereld afkomstig zijn. Het is een heel instructief boek geworden; Kuipers maakt met zijn lezers een reis door de wereldliteratuur, noemt zo'n tweehonderd romans en geeft heel beknopt aan waarom ze de moeite van het lezen waard zijn. Wie dit boek als uitgangspunt neemt, kan met de schrijver een fascinerende zwerftocht maken. En het biedt stof voor jaren!

Omvang: 188 blz. Uitgever: Ambo.
Prijs f 24,90.

De geruchten

geschreven voor Hugo Claus, heeft de Libris-prijs gewonnen en daardoor was ik er benieuwd naar. Het heeft me teleurgesteld. Het verhaal is middelmatig, de verbanden zijn zwak, de beschrijvingen van seks komen in de buurt van pornografie en het vele geweld is al evenmin steeds functioneel.

Nee, als de jury had bestaan uit Schutte, Werkman en Hoekstra, zou dit boek die prijs beslist niet hebben gekregen.

Derde druk, 224 blz.
Uitgever De Bezige Bij. Prijs f 34,50.

Wie God verlaat, heeft niets te vrezen

is de titel van een quasi-intellectuele afrekening van Maarten 't Hart met God en de Bijbel. Met tegenzin heb ik het uitgelezen; het is diep treurig dat een dergelijk boek verschijnt. Elke gulden die u ervoor uitgeeft, is één te veel.

Wees en weduw en ontheemde

1 jaar Algemene Nabestaandenwet

K.H. Mollema,
Alphen aan den Rijn

Een van de schrijnendste wetten die de laatste jaren het Staatsblad heeft bereikt, is de Algemene Nabestaandenwet (ANW). Een typische vrucht van het individualiseringstijdperk met een wrange bijmaak. De wet is sinds 1 juli 1996 van kracht en heeft een overgangsregeling tot 1 januari 1998. Door de invoering van de wet zelf is er al veel veranderd; met ingang van 1 januari a.s. zal de situatie van nabestaanden al of niet met minderjarige kinderen nog verder verslechteren. Een taak voor de kerk?

Ontstaansgeschiedenis

Sinds 1 oktober 1959 kennen we in ons land de Algemene Weduwen- en Wezenwet (AWW). Een algemene wet voor de gehele bevolking: alle ingezetenen zijn in beginsel verzekerd. De wet voorziet in een weduwenpensioen of een tijdelijke weduwenuitkering voor weduwen en in een wezenpensioen voor volle wezen. Het uitgangspunt van de AWW was de toen algemeen aanvaarde gezinssituatie: de man verwierf als kostwinner door werk te verrichten, inkomen en de vrouw zorgde voor de huishouding en grotendeels voor de opvoeding van de kinderen. Wanneer de kostwinner kwam te overlijden, ontving de weduwe wanneer zij arbeidsongeschikt, ouder dan veertig jaar was of een eigen ongehuwd kind had, een weduwenpensioen. Aangezien de AWW in beginsel beoogde te zorgen voor een vervanging van het gezinsinkomen dat tot het overlijden van de kostwinner door hem werd verworven, was het weduwenpensioen inkomensafhankelijk. Er zijn twee belangrijke aanleidingen geweest om de AWW te wijzigen. In de eerste plaats twee uitspraken van de Centrale Raad van Beroep in 1988. Met een beroep op het Internationaal Verdrag inzake burgerlijke en politieke rechten werd de bepaling in de AWW dat uitsluitend vrouwen recht op een weduwenpensioen hadden, vanwege ongelijke behandeling naar geslacht daarmee in strijd geacht. Het gevolg is dat sinds

1988 weduwnaars op dezelfde wijze worden behandeld als weduwen. Er stond voor de regering een budgettair probleem. In de tweede plaats de opkomst van allerlei nieuwe maatschappelijke opvattingen en ontwikkelingen, waaronder de toenemende individualisering. Om er enkele te noemen: De traditionele rolverdeling in het gezin wordt niet meer als vanzelfsprekend aanvaard. Steeds meer vrouwen hebben betaald werk en dus een eigen inkomen. De wet zou niet alleen voor gehuwden, maar ook voor ongehuwd samenwonenden moeten gelden. Het risico voor een nabestaande door het overlijden van de kostwinner dient niet op de gemeenschap te worden afgewenteld, maar is de verantwoordelijkheid van het individu.

Veranderingen sinds 1 juli 1996

Na jarenlang politiek geharrewar wordt in december 1995 de parlementaire behandeling van de Algemene Nabestaandenwet die vanaf 1 juli 1996 de AWW moet gaan vervangen, afgerond. De belangrijkste en meest fundamentele verandering is de overgang van een pensioenvoorziening naar een uitkering. Jaren geleden heeft een dergelijke fundamentele verandering plaats gehad in de Kinderbijslag: ontvingen ouders met kinderen omdat zij zwaardere lasten hadden, aanvankelijk een lastenver-

nieuwe maatschappelijke ontwikkelingen

lichting, deze werd in de zeventiger jaren vervangen door een premieregeling op kinderen. Afgezien van de overgang van pensioen naar uitkering, heeft de ANW de rechthebbenden beperkt en de uitkering aanzienlijk verlaagd. Bovendien is de ANW wel inkomensafhankelijk. Zonder uitvoerig op de wet in te gaan wil ik enkele in het oog springende veranderingen aangeven. Ten eerste: wie komen in aanmerking voor een ANW-uitkering? Nabestaanden (mannen en vrouwen) die arbeidsongeschikt zijn, een eigen ongehuwd kind jonger dan achttien jaar verzorgen, of geboren zijn vóór 1 januari 1950. Ten tweede: hoe hoog wordt de uitkering? Maximaal

90% van het minimumloon (AWW: 100%), waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen alleenstaande nabestaanden (70%) en nabestaanden met ten minste één minderjarig ongehuwd kind (+20% tot de jongste 18 jaar wordt). De uitkering wordt verlaagd of vervalt wanneer de nabestaande zelf over inkomen beschikt. Om het ingewikkeld te maken en in sommige gevallen zelfs slechter voor de nabestaande, maakt de wet onderscheid in de herkomst van het inkomen, m.a.w. of dat inkomen uit arbeid (salaris) komt, of dat dit verband houdt met arbeid (sociale of VUT-uitkering). In het eerste geval blijft dat inkomen gedeeltelijk vrij; bedoeld om het blijven werken te stimuleren. In het tweede geval wordt de ontvangen uitkering geheel verrekend met de ANW-uitkering.

Overgangsregeling

Voor nabestaanden die vóór 1 juli 1996 al recht hadden op AWW geldt een overgangsregeling tot 1 januari 1998. Deze regeling houdt in dat het AWW-pensioen tot die datum ongemoeid blijft. Dit betekent dat vanaf 1 januari a.s. wordt gezien of een nabestaande met AWW, eigen inkomsten heeft. Vooral voor oudere weduwen met bijvoorbeeld alleen een VUT-uitkering, zal dat tot een aanzienlijke inkomensachteruitgang kunnen leiden. De wetgever heeft een bijzondere regeling getroffen voor nabestaanden die geboren zijn tussen 1 januari 1950 en 1 juli 1956 waarvan de echtgenoot overlijdt tussen 1 juli 1996 en 1 juli 1999. Die nabestaanden – mits zij op 1 juli 1996 en op het moment van overlijden getrouwd waren – hebben recht op een nabestaanden-uitkering, ongeacht of zij kinderen hebben of arbeidsongeschikt zijn. Een heel dun pleistertje op een wel zeer pijnlijke wonde voor op zich maar een beperkte groep belanghebbenden. Immers de regeling geldt slechts voor een beperkte tijd – drie jaar – en bovendien wordt aan nabestaanden onder de 40 jaar zonder kinderen die in gelijke omstandigheden kunnen verkeren, geen soulaas geboden. Natuurlijk, de door 'paars' zo volprezen markt zal zijn werk wel doen. Diverse verzekeringsmaatschappijen overspoelen ons met aanbiedingen om een mogelijk hiaat aan te vullen. Dat laat onverlet dat de wet zelf de zwakke-

ren in een nog zwakkere positie brengt. Ik doel hiermee op de weduwen die dat al waren op 1 juli 1996 en onder de overgangsregeling vallen. Vanaf 1 juli 1999 krijgen ook zij met de volledige ANW-korting te maken. Aangezien die weduwen niet tijdig (aanvullende) maatregelen hebben kunnen treffen, zal dat voor hen tot een aanmerkelijke inkomensachteruitgang kunnen leiden.

Verantwoordelijkheid van kerken

Al in de mozaïsche wetten hebben weduwen en wezen een aparte plaats. De Here treft voor hen bijzondere voorschriften. In Ex. 22:22 staat: *Geen*

taak voor diaconieën

enkele weduwe of wees zult gij verdrukken. Verschillende profeten hanteren dat uitgangspunt om het leven voor de Here door het volk te toetsen (Jes. 1:23; Jer. 7:6; Ez. 22:7; Zach. 7:10; Mal. 3:5). Ook in het Nieuwe Testament is de zorg voor wees en weduwe een toetssteen voor een voor de Here geheiligd leven, zoals Jakobus het zo kernachtig samenvat: *Zuivere en onbevleete godsdienst voor God, de Vader, is: omzien naar wezen en weduwen in hun druk en zichzelf onbesmet van de wereld bewaren* (1:27). Nu de overheid zo nadrukkelijk de handen aftrekt van de echt zwakkeren in de samenleving, zullen we ons als kerken moeten beraden in hoeverre hier voor bijvoorbeeld diaconieën een taak zou kunnen liggen. In Psalm 146 lezen we: *wees en weduwe houdt Hij staande* (vers 9). Dat gaat niet vanzelf. Vandaar dat dezelfde dichter even daarvoor ook zegt: *de HERE heeft de rechtvaardigen lief* (vers 8). Wij zullen ons als medebroeders en -zusters het lot moeten aantrekken van hen die 'geen helper hebben'.

Tot slot

Het voorgaande geeft in grote lijnen weer welke gevolgen er ontstaan zijn of binnenkort zullen ontstaan door wetgeving die zo zeer gestoeld is op de toenemende individualisering in onze maatschappij. Uitgebreidere informatie is te vinden in folders van het ministerie van Sociale zaken en werkgelegenheid die bijvoorbeeld in postkantoren zijn te verkrijgen. Het is naar mijn mening een onderwerp dat niet alleen hoog op de politieke agenda, maar zeker ook op de kerkelijke (lees: diaconale) zal moeten komen.

(De heer Mollema is gemeentesecretaris van de gemeente Katwijk)

Snippers uit de Afrika-mand V

De vuistslag

Gelukkig heeft niemand in Nederland mij ooit gevraagd: hebt U wel eens een zwarte geslagen? Je weet tenslotte maar nooit met zendelingen hoe het kolonialisme in het apartheidsland hen in de greep kan krijgen. Maar nu na zoveel jaren kan ik wel uit mijn schuilhoek te voorschijn komen. Het is tenslotte 35 jaar geleden. Het kerkje van Nguwegwe moest gebouwd worden. Van heel ver moesten de materialen worden aangedragen. Alleen het dak moest er nog op. Het was al niet ver meer van zonsondergang toen ik met de lange dakspanten achter de Landrover vastgebonden, op het plekje aankwam waar de draagsters en ook een paar dragers stonden te wachten. Van hier af moest alles dat nare smalle paadje langs de afgrond naar beneden worden gedragen naar waar je nog helder in het avondlicht in de diepte het gebouwtje zonder dak kon zien liggen. Ze waren er allemaal zoals al eerder die dag was afgesproken. Elk zou een paar centen voor het gevaarlijke sjouw-werk krijgen. Nee, niemand ontbrak. Vlug alles losmaken, elk zijn last en voor donker kon alles nog net onder bij de kerk liggen. Iets is niet in orde. Ik voel het onmiddellijk. Philip Shange van ongeveer mijn eigen leeftijd, is dronken. In mijn nog gebrekkige Zoeloe breng ik hem onder het oog dat hij in die toestand toch onmogelijk dat voetpaadje langs de afgrond aan kan met dakspanten van een meter of drie, vier op zijn schouder. Maar Philip Shange wordt agressief. Het is zijn recht mee te doen! En is helemaal niet dronken! Zwijgend staat iedereen te wachten. Blijkbaar hebben de twee andere mannen ook al geprobeerd hem tot andere gedachten te brengen. Nu moet de 'umlungu' (blanke) het maar oplossen. Ik zie maar één oplossing. Snel stap ik op hem toe en sla hem met de volle vuist in het gezicht, zo hard ik kan. Hij valt neer. Het is doodstil geworden. Iedereen pakt zijn vrachtje op en één voor één stap ieder het smalle voetpaadje op naar beneden. Pas later kreeg ik door dat ik alleen die pat-situatie had kunnen oplossen omdat ik tot een andere cultuur behoorde; een buitenstaander was. Neem eens aan dat één van de andere mannen hem tegen de grond had geslagen. Het zou een complete rechtszaak zijn geworden. Philip zou bij hoog en bij laag beweerd hebben dat hij niet dronken was geweest. Niemand zou bereid zijn geweest te getuigen dat hij het wel was. En vele jaren lang zou er een vete zijn geweest tussen de Shanges en de familie van de man met de vuistslag. Ik had als buitenstaander toch niet meegeteld maar kon daarom wel tussenbeide treden. Nooit heb ik meer iets van de zaak vernomen. Wat een bewijs is dat mijn gedrag toelaatbaar was geweest. En Philip Shange? We zijn goede vrienden geworden en hij is jarenlang kerklid op Nguwegwe geweest tot hij aan TBC overleed.

J. Vonkeman,
Richmond, Zuid-Afrika

Persschouw

Doodsbenauwd voor de stilte

Wij leven in een wereldje vol lawaai. Neem alleen al het verkeer, hoeveel lawaai produceert dat niet. Grote ontsierende geluidsschermen moeten het verkeerslawaai wat binnen de perken houden, maar helpen doet het niet al te veel. En dan overal die muziek, die je ongevraagd in de oren klinkt. In de winkelstraten van een beetje dorp of stad klinkt muziek. En ook in heel veel winkels weer muziek. Wil je ergens rustig zitten om een hapje te eten of gewoonweg een kopje koffie te drinken in een of ander etablissement, weer muziek. Om hoorndol van te worden. Bel je een bedrijf en de persoon die je moet spreken is in gesprek, dan word je in de wacht gezet zoals dat heet en in je oor klinkt een niet gevraagde melodie. Mensen moeten overigens ook altijd praten. Alleen in de wachtkamer van de dokter of de tandarts wordt vaak stommetje gespeeld, en hoe benauwend is dat niet. En als je in de verte het kras-sende geluid van boren hoort in de behandelkamer van de tandarts, dan loopt het kouwe zweet je al bij de rug omhoog. Op zo'n moment besterven de woorden je op de lippen. Waar ook vaak gezwegen wordt, is in de lift. zou het vanwege de spanning zijn dat dat ding blijft hangen tussen twee etages? Dat zou wel eens kunnen. Mensen staan vaak wat glaasachtig voor zich uit en een enkeling spreekt bij binnenkomst in de liftcabine met de neus een groet. En als je je mond eens open doet, kijken ze je aan alsof ze willen zeggen: „We zijn toch geen familie van elkaar?” Maar buiten wachtkamer en lift komt alle lawaai weer volop op je af. De meeste mensen zijn tegenwoordig ook doodsbenauwd geworden voor de stilte. Deze werkt benauwend op mensen naar het schijnt. Kom maar eens ergens op visite en er valt een stilte... Oei, dat is niet best want dan is het niet gezellig meer. Dan deugt er ergens iets niet. Ik denk dat door al dat lawaai dat we produceren, met de mond of met een ander instrument, onze oren een beetje verdoofd zijn. Als ons gevraagd wordt stil te zijn, lijkt dat steeds moeilijker te worden. Nog niet zo lang geleden was ik op een begraafplaats. De uitvaartleider verzocht uitdrukkelijk om stilte in acht te nemen, zowel op de gang naar het graf alsook op de gang van het graf naar de koffiekamer. Maar dat was gewoonweg tegen dovemansoren gezegd. De naaste familieleden, in diep verdriet om

het verscheiden van hun geliefde vader en opa, volgden in stille tred de baar. Achter hen liep de verdere familie, een colonne neven en nichten en vervolgens de dorpelingen en ander voetvolk. De neven en nichten, die elkaar naar het scheen in tijden niet gezien hadden, hadden elkaar heel wat te vertellen over van alles en nog wat. Ondertussen kwam de stoet voorbij het sterfhuus. Twee neven, die zo te horen nogal veel verstand hadden van onroerend goed, verschilden van mening over de waarde van het pand van ome Hotze, maar kwamen toch tot de conclusie dat Hendrik en Karel, de twee zoons van de overledene, hun neven, straks een behoorlijke duit konden beuren. Nog verder naar achteren in de stoet kweekte een oude mevrouw, die naar ik stellig meen in de visverkoop heeft gezeten, er vrolijk op los. Omdat ze nogal doof was, vroeg ze haar stoetbuurvrouw luidkeels wel drie keer naar wat ze gezegd had. Ondertussen waren we op het kerkhof en schaarden ons rondom het graf. Alle lawaai en prietpraat verstomde. Nadat de kist was neergelaten en de predikant de aloude woorden van de geloofsbelijdenis had uitgesproken, baden we samen het Onze Vader. Dat was ondanks alle droefenis een goed moment. Weer vroeg de uitvaartleider om alle stilte te betrachten. Maar ach, boter aan de galg, want het lawaai was nu nog heviger dan op de heenreis. Bovendien hadden enkelen alvast een sjekkie opgestoken. Omdat ik mij al zolang mateloos had geërgerd, kon ik me niet langer inhouden. Ik draaide me om en vroeg aan twee schetterende begrafenisgangers of ze op weg waren naar de kermis. Het was alsof ze door een adder gebeten werden! Hun beider blikken leken me in staat mij in het pas gedolven graf te doen belanden. In de koffiekamer siste één van de twee me toe waar ik me mee bemoeide. „Met normaal fatsoen”, antwoordde ik, „en nergens anders mee.” Of ze er iets van opgestoken hebben, waag ik te betwijfelen, maar je weet het maar nooit. Per slot van rekening zou een koe nog wel eens een haas kunnen vangen. Ik wacht het maar zwijgend af. Dit artikel kwamen wij tegen in het 'GEREFORMEERD KERKBLAD' (hoofdredacteur drs. A. Hekman te Beilen). Als het leven verzakelijkt neemt men vlot afstand van een dode en gaat spoedig over tot de orde van de dag. Dan verbleekt de piëteit. Dat wordt een begrip uit de oude doos. Ik hoop, dat christenen tonen, dat zij in dat opzicht anders zijn!

O. Mooiweer, Enschede

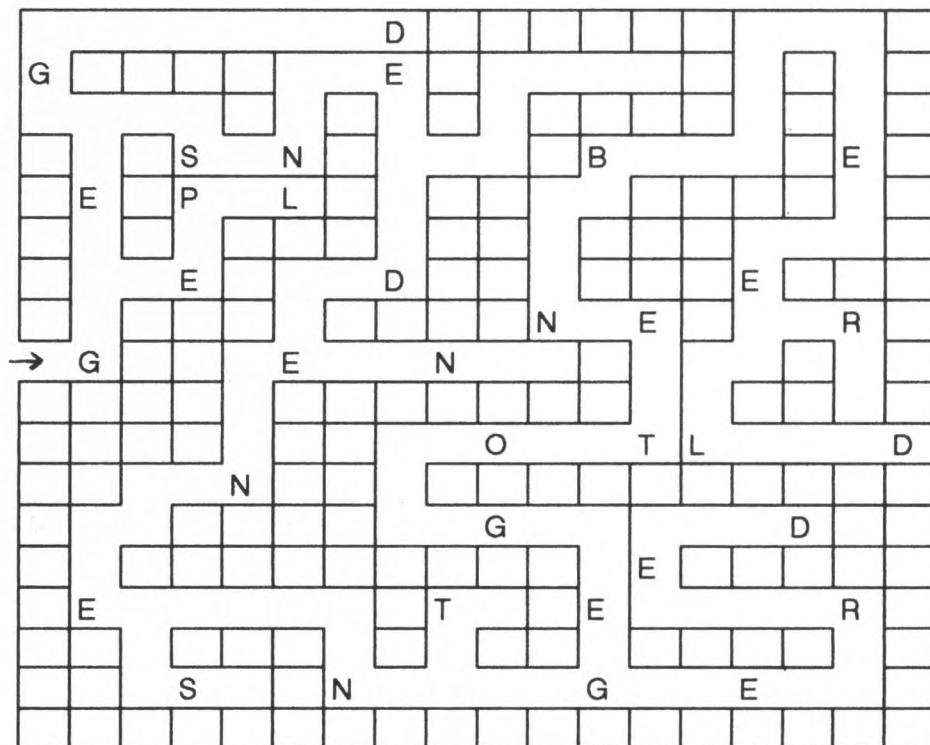
Voor de kinderen

Micha was een man uit Efraïm.

Op een dag vertelde zijn moeder hem dat ze 1100 zilverstukken kwijt was en vervloekte de man die ze had gestolen.

Toen zei Micha dat hij ze had weggenomen. Hij gaf de zilverstukken terug aan zijn moeder die het geld aan de Here wilde geven en liet hem van 200 zilverstukken iets maken bij de zilversmid.

Je kunt, als je de goede weg in deze doolhof volgt, vinden wat Micha liet maken.

De oplossing van de vorige keer is:

- 1 a een engel;
- 2 b ze mocht geen wijn drinken of onreine spijs eten;
- 3 b hij mocht zijn haar niet afknippen;
- 4 a ze kwamen een leeuw tegen;
- 5 b honing van een bijennest;
- 6 b hij ving vossen;
- 7 b God maakte een spleet waar water uit kwam;
- 8 a hij pakte de poortdeuren en legde ze boven op de berg;
- 9 a ja;
- 10 a ja ze schoren het af;
- 11 b hij bad God om kracht waardoor het gebouw instortte.

G. Wijkhuizen-van Vuuren

Beroepen/Intrede/ Afscheid

Bedankt voor Sliedrecht:

ds. P.J.H. Krol te Kampen

Aangenomen:

Dhr. P.G. Sinia te Zierikzee heeft het (part-time) beroep van Rijsbergen aangenomen.

Adressen

NGK Alphen aan den Rijn

Preses: K.H. Mollema, Paltrok-
molen 62, 2406 JN Alphen a/d Rijn,
tel. 0172 424570

Overig nieuws

Ds. Keuning 50 jaar predikant

Het was 20 juli jl. vijftig jaar geleden dat ds. J. Keuning als predikant van de gemeente te Murmerwoude werd bevestigd. Hij bleef daar ruim drie jaar, ging toen naar Nieuwer Amstel en diende vervolgens de gemeenten van Samarang, Haulerwijk, Nijmegen en Culemborg. Ds. Keuning, die 78 jaar oud is, gaat nog met grote regelmaat voor in de diensten.

Programma TSB

Het programma 97/98 van de Theologische Studiebegeleiding luidt als volgt:

6 september 1997

Preek over Markus 11:11-14; 20-26 door Martin van der Klis. Lezing door drs. H. de Jong over: C.J. Heyer, 'Verzoening, bijbelse notities bij een omstreden thema'.

11 oktober 1997

Lezing door drs. J.C. Schaeffer over Jonathan Edwards. Preek over Exodus 18 door Henk van der Velde.

15 november 1997

Exegesedag in samenwerking met het Seminarie over Romeinen 6:1 tot 8:17

20 december 1997

Preek over NGB art. 36 door Hans van der Tholen.

Lezing door ds. J.M. Smelik over 'Het categoriale pastoraat'.

17 januari 1998

Lezing door drs. H. Smit over 'Larry Crab, werkelijke verandering is mogelijk'.
Preek over 2 Kon. 6:8-23 door Dirk Prins.

14 februari 1998

Preek over Efeze 4:7-16 (accent op vs. 16) door Tjitte-Haye de Jong.
Lezing door drs. De Jong/Smit/Schaeffer over 'Dr. G.D.J. Dingemans: Als hoorder onder de hoorders'.

14 maart 1998

Lezing door prof.dr. A.Th. van Deursen over 'Het gewone kerkvolk van de negentiende eeuw'.
Preek over Zd. 24 H.C. door Vincent Harris.

18 april 1998

Preek over Psalm 31:1-6 door Marco de Best.
Lezing door drs. J.C. Schaeffer over 'J. Hendriks: een vitale en aantrekkelijke gemeente'.

5 en 6 juni 1998

Weekend in De Wittenberg te Zeist.
5 juni: preek over Openb. 1:17-18 door Jan-Peter Siemons.
6 juni: lezingen door drs. H. de Jong: Christus in het Oude Testament en drs. H. Smit: De Heilige Geest.

Wijziging TSB-secretariaat

Met ingang van 1 augustus 1997 is het secretariaat in handen van R. Foekens, Wilh. Druckerstraat 186, 7311 TJ Apeldoorn, tel. 055-5212368, b.g.g. 053-4761755.

Studenten met preekconsent

Aan de volgende studenten binnen de Nederlands Gereformeerde Kerken is momenteel preekconsent verleend:

L.A. van Baardewijk, Vreeland 43c, 3812 NJ Amersfoort, tel. 033-4634890, bankrek. 370280652

C.J. Barth, Klaverhof 2, 3991 GD Houten, tel. 030-6350396, Postbank 4381468

A. Beeftink, Riouwstraat 59, 1521 CS Wormerveer, tel. 075-6214593, Postbank 7202138

C.P. Kleingeld, Loenhorst 49, 2402 LV Alphen aan den Rijn, tel. 0172-433562, Postbank 1357787 (beroepbaar)

C.M. van der Klis, SpuiPAD 6a, 3251 LS Stellendam, tel. 0187-493786, Postbank 1756631

P.G. Sinia, Havenpark 39, 4301 JH Zierikzee, tel. 0111-421862, Postbank 4350526 (beroepbaar)

K.C. Smouter, Aristotelesstraat 691, 7323 NP Apeldoorn, tel. 055-5212934, Postbank 7265026

H. van der Velde, Wolthuisweg 26a, 8091 EB Wezep, tel. 038-3769719, bankrekening 370241479.

